

ΔΙΔΩ - ενΔυνάμωση της προστασίας των Δικαιωμάτων των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας

1

Δράση 11:
Policy briefs για την προστασία και
προάσπιση των δικαιωμάτων των
ληπτών/τριών υπηρεσιών ψυχικής υγείας

Εταίροι

ΚΜΟΠ – Κέντρο Κοινωνικής Δράσης και Καινοτομίας - Ελλάδα

ΕΣΗΕΜΘ – Ένωση Συντακτών Ημερήσιων Εφημερίδων Μακεδονίας- Θράκης - Ελλάδα

Συντάκτριες

Μαρίνα Νάτσια, ΚΜΟΠ, Ελλάδα

Θεοδώρα Μώρου, ΚΜΟΠ, Ελλάδα

Γεωργία Αλεξάνδρου, ΚΜΟΠ, Ελλάδα

Ημερομηνία έκδοσης

Σεπτέμβριος 2023

Ευχαριστίες

Το παρόν έγγραφο δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «ΔΙΔΩ: ενδυνάμωση της προστασίας των Δικαιωμάτων των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας» και χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα Active Citizens Fund. Το πρόγραμμα Active Citizens Fund, ύψους 12 εκατ. ευρώ, χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία και είναι μέρος του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) περιόδου 2014 – 2021, γνωστού ως EEA Grants.

Το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση και την ενίσχυση της βιωσιμότητας της κοινωνίας των πολιτών και στην ανάδειξη του ρόλου της στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τη διαχείριση της επιχορήγησης του προγράμματος Active Citizens Fund για την Ελλάδα έχουν αναλάβει από κοινού το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το SolidarityNow.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	5
2. Προτάσεις για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ληπτών/τριών υπηρεσιών ψυχικής υγείας	6
Εκπαίδευση	6
Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση	7
Συμπεριλήψη και Πρόσβαση	7
Συνεργασία μεταξύ Φορέων	7
Τεχνολογία	8
Νομική και Οικονομική Υποστήριξη.....	8
Βιβλιογραφικές αναφορές	10

1. Εισαγωγή

Στη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (UN, 2006), στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα άτομα με ψυχική αναπηρία και οι ψυχικά ασθενείς, ως στόχος τίθεται η διασφάλιση ότι τα άτομα με αναπηρία, αδιακρίτως ψυχικής ή διανοητικής και σωματικής, έχουν “την εγγενή αξιοπρέπεια και αξία και τα ίσα και αναφαίρετα δικαιώματα όλων των μελών της ανθρώπινης κοινωνίας”. Μέσω της Σύμβασης, καθορίζονται για τα άτομα με αναπηρία τα ελάχιστα πρότυπα για να προστατεύονται και να κατοχυρώνονται ολοκληρωμένα πλήθος ατομικών, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων που κατέχουν ως ισότιμοι πολίτες. Στην Ελλάδα, η Σύμβαση και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της έχουν κυρωθεί με το Ν. 4074/2012 (ΦΕΚ Α’88/11-04-2012), υποχρεώνοντας τη χώρα μεταξύ άλλων, να λάβει μέτρα για να εξασφαλίσει την προστασία και ασφάλεια τους σε καταστάσεις κινδύνου (άρθρο 11), και την παροχή ίδιας ποιοτικής φροντίδας με τους άλλους ασθενείς από τους επαγγελματίες υγείας (άρθ. 25). Συγχρόνως, η ελληνική νομοθεσία για την ψυχική υγεία είναι πλήρως συμμορφωμένη με τις κατευθυντήριες γραμμές που έχει θέσει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.). Οι βασικές νομικές διατάξεις περιλαμβάνονται στους νόμους 2071/1992, 2447/1996, 2519/1997, 2716/1999 και 3418/2005, οι οποίοι αναφέρονται σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως οι προϋποθέσεις και η διαδικασία ακούσιας νοσηλείας, ο θεσμός της Δικαστικής Συμπαράστασης και ο τρόπος εφαρμογής της, τα δικαιώματα των ασθενών, ο ρόλος και οι αρμοδιότητες της Ειδικής Επιτροπής για τα δικαιώματα των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές και ο κώδικας ιατρικής δεοντολογίας στη φροντίδα της ψυχικής υγείας (Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας, 2005).

5

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας «ΔΙΔΩ - ενδυνάμωση της προστασίας των Δικαιωμάτων των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας» εκπρόσωποι κρατικών και κοινωνικών φορέων, φορέων άσκησης και χάραξης πολιτικής, φορέων που δραστηριοποιούνται στην ψυχική υγεία, φορέων προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ιδιοκτήτες και στελέχη ΜΜΕ είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν για τις προκλήσεις στο πεδίο της διεκδίκησης των δικαιωμάτων των ληπτών/τριών υπηρεσιών ψυχικής υγείας μέσα στο υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, ενώ παράλληλα διατύπωσαν προτάσεις για την αλλαγή του τοπίου. Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε διαβούλευση με εργαζόμενους και εργαζόμενες σε δομές ψυχικής υγείας, ώστε να συζητηθούν οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα που λαμβάνουν υπηρεσίες καθώς και ο ρόλος των

επαγγελματιών υγείας στην προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Με γνώμονα την εργασιακή τους εμπειρία τα συμμετέχοντα άτομα παρουσίασαν μια σειρά από θεσμικά, κοινωνικά και νομικά εμπόδια, ενώ ταυτόχρονα συζητήθηκε ο ρόλος των επαγγελματιών ψυχικής υγείας και άλλων φορέων. Μία από τις πρωταρχικές προκλήσεις στον τομέα της ψυχικής υγείας είναι η εξισορρόπηση των δικαιωμάτων των ατόμων έναντι της ανάγκης τους για φροντίδα. Το δικαίωμα στη νοσοκομειακή περίθαλψη και το δικαίωμα άρνησης φαρμακευτικής αγωγής είναι θεμελιώδη, ωστόσο αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ανησυχίες για παραβίαση των δικαιωμάτων τους, κυρίως λόγω της έλλειψης εκπαίδευσης και ενημέρωσης. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στην εκπαίδευση και την ενημέρωση, καθώς οι έλλειψη τους αποτελεί βασικό παράγοντα της καταπάτησης των δικαιωμάτων των ωφελούμενων, αλλά και της διαιώνισης του στίγματος, των στερεοτύπων και των διακρίσεων. Παρά τις προσπάθειες φορέων όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, υπάρχει ελλιπής ενημέρωση και πληροφόρηση τόσο των ωφελούμενων ατόμων και των οικογενειών τους όσο και των επαγγελματιών υγείας που εργάζονται με αυτά. Αντίστοιχα, τονίστηκε η σημασία της εκπαίδευσης ως μέσο καταπολέμησης αυτών των προκλήσεων. Παράλληλα, σημαντικό εμπόδιο αποτελεί η μη ενιαία και θεσπισμένη διαδικασία, με αποτέλεσμα να μην έχουν χαρτογραφηθεί οι υπάρχουσες δομές, αλλά και να μην υπάρχει δικτύωση και συνεργασία. Η επόμενη ενότητα αποτελείται από προτάσεις που αναδύθηκαν μέσα από την συζήτηση ως απάντηση στα εμπόδια που εντοπίστηκαν.

6

2. Προτάσεις για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ληπτών/τριών υπηρεσιών ψυχικής υγείας

Εκπαίδευση

- ❖ Ενσωμάτωση εκπαίδευσης σχετικά με την ψυχική υγεία στα σχολικά προγράμματα σπουδών, τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στόχοι είναι η ευαισθητοποίηση, η κατανόηση των θεμάτων που σχετίζονται με την ψυχική υγεία και η καταπολέμηση του στίγματος.
- ❖ Επαγγελματική κατάρτιση μέσω ολοκληρωμένων προγραμμάτων για επαγγελματίες ψυχικής υγείας – αλλά και εν γένει επαγγελματίες που εργάζονται με λήπτες/λήπτριες υπηρεσιών ψυχικής υγείας –. Τα προγράμματα αυτά θα

πρέπει να περιλαμβάνουν προσεγγίσεις βασισμένες στα ανθρώπινα δικαιώματα, και να είναι υποχρεωτικά και κοινά για όλους/ες.

- ❖ Δια βίου εκπαίδευση επαγγελματιών ψυχικής υγείας και αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών τους. Με αυτό τον τρόπο οι επαγγελματίες θα εκπαιδευμένοι και ενημερωμένοι ώστε να παρέχουν πληροφόρηση στα ωφελούμενα άτομα για τα δικαιώματά τους.

Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση

- ❖ Δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης σε σχολεία, κοινότητες και πανεπιστήμια με στόχο την καταπολέμηση του στίγματος.
- ❖ Ενημέρωση και πληροφόρηση των οικογενειών ατόμων με ζητήματα ψυχικής υγείας με σκοπό τη συνεχή συνεργασία με επαγγελματίες υγείας, φορείς και δομές.
- ❖ Ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση, κατάρτιση και πιστοποίηση εθελοντών για την παροχή υπηρεσιών σε άτομα με ψυχικές διαταραχές και τις οικογένειές τους.

Συμπερίληψη και Πρόσβαση

7

- ❖ Ευέλικτα μοντέλα φροντίδας και συνεργασία μεταξύ αυτών. Είναι σημαντικό να υπάρχουν προσβάσιμες δομές φροντίδας, ακόμα και σε απομακρυσμένες περιοχές της χώρας. Τέτοιες δομές αποτελούν τα κέντρα ημέρας και οι υπηρεσίες κατ' οίκον φροντίδας.
- ❖ Πρωτοβουλίες ένταξης μέσα από την ανάπτυξη εξατομικευμένων, ανθρωποκεντρικών δομών φροντίδας που καλύπτουν τις ανάγκες των ωφελούμενων.
- ❖ Ανάπτυξη πολιτικών με στόχο τη μείωση της ιδρυματοποίησης, καθώς και αναπροσαρμογή των υπάρχουσών εγκαταστάσεων ώστε να ακολουθούν σύγχρονα πρότυπα και πρακτικές.

Συνεργασία μεταξύ Φορέων

- ❖ Διεπιστημονική συνεργασία, μεταξύ φορέων και επαγγελματιών. Μέσω αυτής θα επιτευχθεί η προώθηση ενός συστήματος ολιστικής φροντίδας και υποστήριξης

- και θα εξασφαλιστεί η κατάλληλη διαδικασία (πχ. παραπομπή στον/ην κατάλληλο/η επαγγελματία).
- ❖ Συνεργασία με κρατικούς και τοπικούς φορείς, Δήμους και ΜΚΟ/οργανισμούς με στόχο τη διεύρυνση της εμβέλειας των υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Αυτό προϋποθέτει την ύπαρξη προγραμμάτων χρηματοδότησης.
 - ❖ Δομημένη δικτύωση, μέσω της χαρτογράφησης ενός δικτύου από οργανισμούς, ΜΚΟ, κρατικές υπηρεσίες, τοπικούς φορείς και κοινότητες. Αυτό το δίκτυο θα αποτελεί αναφορά τόσο για τους επαγγελματίες όσο και για τους λήπτες και τις λήπτριες υπηρεσιών.
 - ❖ Εθνικό, ολιστικό και θεσπισμένο σχέδιο κοινωνικής πολιτικής.

Τεχνολογία

- ❖ Χρήση της τεχνολογίας για την παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας σε απομακρυσμένες ή υπό-στελεχωμένες περιοχές.
- ❖ Δημιουργία εξειδικευμένης πλατφόρμας με εγγεγραμμένους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, διασφαλίζοντας την ασφάλεια των δεδομένων και το απόρρητο.
- ❖ Εφαρμογές για κινητά τηλέφωνα ή πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης ως πηγές ενημέρωσης για χρήσιμες πληροφορίες και εύρεση δομών ψυχικής υγείας. Θα πρέπει να είναι προσβάσιμες και συμπεριληπτικές για όλα τα άτομα.

Νομική και Οικονομική Υποστήριξη

- ❖ Θέσπιση και επιβολή νόμων προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με ψυχικές διαταραχές, που αφορούν την ακούσια νοσηλεία, τη συγκατάθεση κατόπιν πλήρους ενημέρωσης, τις περιπτώσεις δικαστικού συμπαραστάτη καθώς και μέτρα κατά των διακρίσεων.
- ❖ Θέσπιση και επιβολή νόμων προώθησης της κοινωνικής ένταξης. Παράδειγμα αποτελεί ο Νόμος 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016) για τη δημιουργία Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σεπ), με στόχο την κοινωνική ένταξη και ευάλωτων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων ατόμων με ζητήματα ψυχικής υγείας.

- ❖ Παροχή επιδομάτων και συντάξεων, διασφαλίζοντας την πρόσβαση των ατόμων με ζητήματα ψυχικής υγείας σε οικονομικούς πόρους για την κάλυψη των αναγκών τους.
- ❖ Οικονομική και νομική υποστήριξη των οικογενειών ατόμων με ψυχικές διαταραχές.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Νόμος 2071/1992 (ΦΕΚ 123/15.07.1992) - *Εκσυγχρονισμός και Οργάνωση Συστήματος Υγείας.*

Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/228371/nomos-2071-1992>

United Nations (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. Ανακτήθηκε

από <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.htm>

Νόμος 2447/1996 (ΦΕΚ Α' 278/30.12.1996) - *Κύρωση ως κώδικα του σχεδίου νόμου "Υιοθεσία επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου δικαστική συμπαράσταση δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις"*. Ανακτήθηκε από

<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/208808/nomos-2447-1996>

Νόμος 2519/1997 (ΦΕΚ Α-165/21-8-1997) - *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός του Εθνικού Συστήματος Υγείας, οργάνωση των υγειονομικών υπηρεσιών, ρυθμίσεις για το φάρμακο και άλλες διατάξεις.* Ανακτήθηκε από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ygeia/n-2519-1997.html>

Νόμος 2716/1999 (ΦΕΚ 96/Α/17-5-1999) - *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις.* Ανακτήθηκε από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ygeia/n-2716-1999.html> 10

Νόμος 3418/2005 (ΦΕΚ Α' 287/28-11-2005) - *Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας.* Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/159804/nomos-3418-2005>

Νόμος 4074/2012 (ΦΕΚ Α' 88/11-04-2012) - *Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες.*

Νόμος 4430/2016 (ΦΕΚ 205/31.10.2016) - *Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις.* Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/242234/nomos-4430-2016>

Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης - Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας (2005). *Πακέτο Οδηγιών για την Πολιτική και για τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας: Νομοθεσία για την Ψυχική Υγεία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.* Ανακτήθηκε από

<https://www.moh.gov.gr/articles/health/domes-kai-drasesis-gia-thn-ygeia/programma-quot-psyxargws-quot/1098-paketo-odhgiwn-pagkosmiou-organismou-ygeias-gia-thn-psyxikh-ygeia>